

Сільський туризм Закарпаття

Наталія Габчак

канд. геогр. наук, завідувач кафедри суспільних дисциплін

Country Tourism in Transcarpathia

Gabchak N., Candidate of Sciences, Geography, Head of Social Sciences Department

Transcarpathia is a picturesque region of Western Ukraine rich in recreational and tourist resources having certain achievements in the development of green rural tourism. They are looking for the new forms of management in this branch of economy. This tourist branch can get benefits through placing different tourist services such as lodging and meals, transport and excursion and others at the disposal of population.. The article deals with the problems and prospects of green rural tourism development.

Закарпаття – мальовничий край західної частини України з багатими рекреаційно-туристичними ресурсами, який вже має певні здобутки в розвитку сільського зеленого туризму. В умовах переходу на ринкові відносини в кожній галузі йде пошук нових форм і методів господарювання, вибираються пріоритети. Саме туристична галузь краю здатна отримати значні прибутки через задоволення туристичних потреб населення, надання йому різноманітних турпослуг у вигляді житла, харчування, транспортного і екскурсійного обслуговування та інших видів сервісу. Отже, питанням вивчення стану, проблем та перспектив розвитку сільського зеленого туризму присвячена ця стаття.

За підрахунками спеціалістів, сфера туризму підтримує майже 50 суміжних галузей та створює додаткові робочі місця. Створення одного робочого місця в туризмі в 20 разів дешевше, аніж у промисловості. Ми проживаємо у величому краї – Закарпатті, де 80% території займають

гірські ландшафти і 20% – рівнинні. Тому, на нашу думку, сьогодні є дуже актуальним розвивати саме тут туристичну інфраструктуру, в якій варто поєднати різноманітні види туризму, починаючи від зимового гірськолижного і закінчуючи лікувально-оздоровчим на базі значних бальнеологічних ресурсів. В умовах переважання гірського рельєфу провідним у туризмі повинен стати сільський зелений туризм, як надійне джерело поповнення бюджету Закарпаття.

На даний час в Україні немає чітких визначень понять „сільський”, „екологічний”, „зелений” туризм. Тому дискусії з даних питань тривають і надалі триватимуть, а даний напрямок туризму в Закарпатському краї набрав значних обертів. В нашому розумінні "сільський туризм" – це туризм, який проходить у сільському поселенні, де базовою точкою є сільська садиба з повним комплексом турпослуг. Його поняття часто ототожнюють з „агротуризмом”, але поняття „сільський туризм” значно ширше. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами [1, 2].

Важливою ланкою в розвитку сільського зеленого туризму є різновиди житла для відпочиваючих та низка вимог до сільського житла і до його власника, який надає послуги з сільського зеленого туризму. Основна послуга сільського зеленого туризму – це надання туристам тимчасового проживання і забезпечення основних фаз гостьового циклу господарем садиби від моменту приїзду відпочиваючих і до їх від'їзду.

Поряд з тим найважливішими складовими успіху процвітання даного напрямку туризму є: 1) збереженість природних ландшафтів; 2) можливість харчуватися екологічно чистими продуктами селянського двору; 3) туристичні „родзинки” місцевості – природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, національні парки, музеї, ботанічні сади, культурні та релігійні місця, торговельні центри; 4) інфраструктура місцевості – нічліжна база, ресторани, бари, кав'ярні, транспорт – таксі, автобуси, оренда

автомобілів; 5) доступність місцевості – залізнична мережа, дороги, порти, аеропорти; 6) імідж місцевості – найкраща інформація про цю місцину і свідоме бажання туриста відвідати саме її; 7) ціна – де спрацьовує принцип „дешевше та якісніше”.

Закарпаття славиться своїми чудовими гірськими ландшафтами, чистими водами річки Тиси та її притоків – Терєблї, Терєсви, Рїки, Боржави, джерельно чистою водою озер Синєвир та Марїчейка, найвисокогірнішого озера Брєбенєскул та мальовничими замками Ужгорода, Мукачева, Хуста, розташованих на вулканічних кратерах, які мальовничо вписалися на рівнинних просторах Притисинської низовини. Воно приваблює око туриста не тільки своїми красотами, а й цікавою в останні роки організацією сільського зеленого туризму, де основними складовими виступають: 1) природознавчий туризм; 2) фольклоризм; 3) кінний туризм; 4) водний туризм; 5) винно-дегустаційний; 6) історико-етнографічний туризм; 7) велотуризм. Всі ці форми відпочинку реальні завдяки природним ресурсам краю, які визначають стиль життя місцевої громади, особливістю культури, багатоманітною духовною спадщиною та добре продуманою сферою послуг.

„Зелений туризм” є винятково важливим для Закарпатського субрегіону, адже його привабливість, насамперед, у більшій доступності за витратами. Вигідний він і для селян, які за певну плату із задоволенням приймають туристів, зручно їх розміщують, надають різні види послуг. Тим більше в гірських районах, у яких безробіття та бідність сягає катастрофічних масштабів. Можливість займатися сільським туризмом на базі сільської садиби – цілорічна, а сьогодні 95% населених пунктів краю – сільські помешкання, у яких проживає майже 70% населення.

За інформацією управління по туризму та курортах Закарпатської ОДА, практично в усіх гірських районах області діють Асоціації зеленого туризму, в які об’єднуються власники садиб. Офіційно, станом на 1.01.2006 р., на Закарпатті зареєстровано 159 садиб, однак насправді їх є понад чотири сотні. На жаль, ще не до кінця врегульовано законодавчу базу діяльності таких

садиб, тому більшість власників боїться подавати відповідну документацію на реєстрацію через страх сплачувати податки.

Успіх розвитку даного виду туризму безперечно залежить впершу чергу від рекреаційного потенціалу району чи регіону. Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму – сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів як важливої передумови розвитку туризму, а саме такі ресурси компактно оконтурюють Закарпаття як один із найперспективніших субрегіонів розвитку Карпатського сільського зеленого туризму. Виходячи з вищесказаного, в ньому доцільно виділити три рекреаційно-туристичні райони (Рутинський, Зінько, 2005): 1) Верховинсько-Свалявський (Велико-Березнянський, Воловецький, Міжгірський, Перечинський, Свалявський райони); 2) Полонинсько-Марамороський (Іршавський, Хустський, Тячівський, Рахівський райони; 3) Потиський долинний (Ужгородський, Мукачівський, Берегівський, Виноградівський райони).

Нами проаналізовано внутрішні особливості туристично-рекреаційного потенціалу даних районів, кількість наявних у них сільських садиб, що функціонують в краї, та визначено можливості урізноманітнення турпродукту.

Верховинсько-Свалявський туристичний район простягається від кордону з Польщею, охоплюючи гірські масиви Східних Карпат аж до Воловецько-Міжгірської улоговини. Господарі 69 садиб готові надати послуги турсервісу, так би мовити, в домашніх умовах. Тарифи досі не перевищують 50 гривень на добу, включаючи проживання та харчування. В межах району особливим чином поєднуються різноманітні чинники перспективного розвитку зеленого сільського туризму. Особливе надбання краю – шедеври народного дерев'яного зодчества – триверхшатові церкви, що збереглися з часів XVII – XVIII ст. По території району прокладено декілька десятків туристичних пішохідних та велосипедних маршрутів. Надзвичайно різноманітними формами рельєфу представлена Свалявщина –

один із найперспективніших курортних та туристично-оздоровчих районів Закарпаття. Понад 100 родовищ різних типів мінеральних вод, які в народі називають „святими криницями”, зосереджено саме тут. Краса і щедрість природи цього краю з численними джерелами цілющих мінеральних вод створюють можливості для відпочинку, туристичних походів і оздоровлення людей. Навіть проживаючи в сільській садибі, туристи здійснюють свої перші „туристичні прогулянки” до санаторіїв „Квітка Полонини,” „Поляна,” „Сонячне Закарпаття,” щоб покуштувати „цілющу водицю.” Останнім часом успішно функціонує спортивно-оздоровча база-пансіонат санаторій „Латориця” в с.Сусково та нещодавно побудований туристично-рекреаційний комплекс „У Тараса” с.Яківське. Туристичні стежки прокладені до оригінальної пам’ятки архітектури XVII ст. – церкви в с.Бистрому та Бистрянської церкви в м.Свалява, яка діє і донині, споруджена без єдиного цвяха. Ще одним доказом давньої історії міста є пам’ятка природи – дуб в центрі міста, вік якого сягає майже 500 років. Подорожуючи Міжгірщиною, оминати озеро Синевир та один із найкрасивіших водоспадів Українських Карпат Шипіт не в змозі жоден мандрівник. Проживаючи в сільських садибах, туристи в зимовий період залюбки катаються на лижах. Тут працюють витяги – в смт. Міжгір’ї, біля сіл Синевирська Поляна, Синевир, Подобовець, В.Студений. Серед карпатських гір, у мальовничих селах на туристів чекають доброзичливі господарі садиб „Горянка” (В.Студений), „Незабудка” (В.Студений), „Бокораш” (с.Синевир). У будь-яку пору року садиби з затишними кімнатами в національному стилі дарують відчуття комфорту, а смак домашнього хліба, бринзи та токану незрівнянний ні з чим [4].

Полонинсько-Марамороський туристичний район охоплює передгірську та гірську зону середньої частини Закарпаття аж до високогірних територій Чорногори. 38 комфортабельних сільських садиб очікує своїх відвідувачів [3]. Вони мають можливість брати участь у господарських роботах, доглядати за свійською птицею, здійснювати мандрівки у відому Долину нарцисів – це єдине місце в СНД, де зустрічаються природні зарості нарциса

вузьколистого. Відпочиваючи в сс. Крайниково, Сокирниця, Данилово, Олександрівка (Хустський район), туристи залюбки відвідують чотири унікальні пам'ятки народної архітектури – дерев'яні церкви з елементами готики XVII ст. Перспективною в плані розвитку туризму є територія Іршавського району, де збереглися руїни Бронецького і Довжанського замків, а також городища в с.Арданові та с.Білках, їхня історія пов'язана із стародавньою Римською імперією. Туристично-рекреаційний потенціал Тячівського району не потребує додаткової реклами. Мінеральні води (у т.ч. термальні) містять до 20-ти життєво необхідних для здоров'я людини мікроелементів та за своїми властивостями не поступаються відомим водам Чехії та Кавказу. А хто не знає чудотворних властивостей соленого озера Кунігунда в смт.Солотвино, його високу мінералізацію та дивовижний ефект виштовхування? Дана територія відома своїми археологічними пам'ятками, зокрема на території села Руське Поле виявлено городище Капуна періоду VI-X ст. до н.е., Карпатські кургани, дуб віком понад 400 років та поселення давніх епох: раннього палеоліту (50 тис. років тому назад) виявлено у с.Діброва, пізнього палеоліту (30 тис. років тому назад) у селі Велика Уголька та городище епохи раннього заліза у селі Солотвино. Для тих, хто мріє побачити довершені ландшафти незайманої природи, вдихати на повні груди чисте гірське повітря, прокидатися вранці під звуки трембіти, познайомитись з побутом гуцулів, відпочити „подалі від цивілізації” – відчинені двері сільських садиб Рахівщини. Тут знаходиться найвища точка Українських Карпат – гора Говерла (2061м), географічний центр Європи, найбільші праліси Європи, бере початок найбільша притока Дунаю ріка Тиса. Екотуристичні маршрути пролягають через Карпатський біосферний заповідник ,створений у 1968р., а з 1992р. він увійшов до мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Він оконтурює шість відокремлених масивів та ботанічні заказники державного значення – „Чорна Гора” і „Юлівська Гора”, що розміщені на території Рахівського, Тячівського, Хустського та Виноградівського районів в межах висот від 180 до 2061м. Така

територіальна структура репрезентує практично все ландшафтне та біологічне різноманіття Українських Карпат. Тут представлені найкраще збережені карпатські екосистеми, які є сховищами для багатьох рідкісних, а також, тих що зникають, видів рослин і тварин. На його території розгорнута мережа еколого-освітніх, науково-пізнавальних маршрутів та інформаційних центрів, працює єдиний в Україні Музей екології гір та історії природокористування Карпат. На південь від Чорногори компактно розташувалася Марамороський заповідний масив – Рахівські гори. Масив складений з твердих кристалічних порід, що зумовлює унікальність рельєфу цієї території, якій властиві глибокі міжгірні долини, льодовикові цирки, численні скелясті гребені та вершини. Через такий рельєф Марамороську частину Українських Карпат називають Гуцульськими Альпами. Другий за рейтингом туристичної популярності – Свидовецький заповідний масив. Він охоплює найвищу частину Свидовця з вершинами Велика (1883 м) й Мала Близниці (1878 м), розлогими масивами пралісів і величними льодовиковими цирками і карами.

Потиський долинний туристичний район розташований в передгірській зоні Карпат, нараховує 51 сільську садибу. Села Берегівщини пропонують скуштувати неповторний смак закарпатських фруктів та овочів, відпочинок на ріках Тиса і Боржава, знайомство з самобутньою культурою угорського народу. Серед закладів туристично-рекреаційної галузі в сільській місцевості діє санаторій-профілакторій „Косино”, розташований в зеленій зоні за 17 км від районного центру. Прекрасні умови для індивідуального відпочинку в сільських садибах с.Н.Ремети та с.Боржава.

Вигідне геополітичне розташування Ужгородського району робить його привабливим з точки зору оздоровлення та відпочинку туристів усіх регіонів України та ближнього зарубіжжя. Залюбки сюди приїжджають німці, словаки, цілими родинами відвідують край угорці. На даний час активно можна відпочити в мальовничому куточку на озері біля с.Андріївка. Тут вдало поєднуються елементи сільського туризму – катання на конях

гуцульської породи, знайомство з рідкісними та екзотичними тваринами, відпочинок на березі озера. Також з радістю приймуть туристів такі туристично-рекреаційні комплекси, як ранчо „Золота гора” с.Барвінок та мотель „Камелот” в селі Кам’яниця. Відвідувачі завжди приємно вражені сучасними умовами відпочинку та закарпатською народною кухнею.

Дійсно, Закарпаття сьогодні – це “поліс” притягання туристичних потоків із Заходу й Сходу, Півночі й Півдня Європейського континенту з розгалуженою інфраструктурою приватних мотелів, кемпінгів, ресторанів, сервіс-центрів, які обслуговують транзитно-туристичні потоки та доповнюють мережу сільського зеленого туризму. Воно має стійкий імідж одного з найпривабливіших і найпрестижніших туристичних субрегіонів держави, де вже є значний досвід провадження сільського зеленого туризму.

Література

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ун-т, 2001. – 395с.
2. Зінько М., Кінаш Г., Дідик Я. та ін. Ще раз про сільський туризм, агротуризм і зелений туризм //Туризм сільський зелений (спецвипуск) – 2002. – 32. – С. 2-7.
3. Сільський зелений туризм в Карпатах: Каталог – довідник / П. Горішевський, М. Котляр, Ю. Зінько та ін. – Л.: Карпатська асоціація сільського зеленого туризму, 2000.
4. Туристичні ресурси України /Під ред. О.І. Лугової. – К.: Інституту туризму федерації профспілок України, 1996. – 352с.